

GYVIEJI ARCHYVAI

Žmonės KGB pinklėse

*Kuras 1970 m. lapkričio 5 d. pažymoje aprašė turistų iš JAV Džozefo Staskaus ir Meri Staskus (Stošų) susitikimus liepos mėnesį. Pirmiausia Druskininkuose su jais susitiko Janina Sereičikaitė-Šablinskienė-Česnulaitienė, pensininkė, gyv. Varėnoje, ir jos sūnus Tadas Šablinskas, Varėnos automobilių kelių traktorininkas. Paskui traukiniu Druskininkai-Vilnius turistai liepos 29 d. atvažiavo į Varėną susitikti ne tik su jais, bet ir su kitais asmenimis: Juze Sereičikaitė, dirbančia miškų ūkyje; pensiniku Aleksandru Česnulaičiu; Jonu Šablinsku, milicininku; jo žmona Gertruda Šablinskienė, dirbančia rajkoopsajungos pardavėja. Turistai Staskai traukiniu vėl išvažiavo į Druskininkus. Dž. Staskus gimęs JAV. Jo tėvai po I pasaul. karo grįžo į Perloją. Džozefas maždaug 1931 m. vėl išvyko į JAV užsidirbti. Po 3-ejų metų grįžo į Lietuvą, vedė Mariją Sereičikaitę ir apie 1934-1935 m. su ja išvyko į JAV. Dž. Staskus dirba kepėju kepykloje, o Meri ateljė siuvėja. Ji priklauso pažangiai lietuvių organizacijai. M. Staskus 1965 m. buvo atvažiavęs į Lietuvą, susitiko su LKP CK I sekretoriumi Sniečkumi ir 2 dienas buvo Varėnoje pas seserį Janiną ir jos gimines. Kalbėdamiesi su Jonu Šablinsku turistai sakė, jog kelionė į Lietuvą labai patenkinti, žmonės čia gyvena ne blogiau kaip ir JAV. Be Varėnos, Staskai savavališkai dar lankėsi Perlojoje, kur susitiko su giminėmis ir pažįstamais. „Apie tai buvo surašytas protokolas dėl užsieniečių judėjimo tvarkos pažeidimo ir Staskai įspėti.“

*KGB Druskininkų operjgaliotinio vyr. leitenanto Liutkevičiaus 1971 m. vasario 15 d. pažyma apie 1970 m. Druskininkuose vykusius susitikimus su užsienio turistais. Turistas Frensis Everka (t. y. Pranas Averka) iš Marcinkonių į užsienį išvyko pieš karą. JAV dirba fabrike darbininku. Vedęs, bet vaikų neturi. Susitiko su pusbrolio žmona Justina Averkiene iš Musteikos ir jos sūnumi Vytautu, dirbančiu Marcinkonių miškų ūkyje. Užsienietis iš JAV Marina Trimenevičiūtė, gimusi Musteikoje ir į užsienį išvykusi buržuazinės Lenkijos laikais, dirbanti fabrike, susitiko su Vladu Miškiniu, irgi dirbančiu Marcinkonių miškų ūkyje. Užsienietė yra jo teta. Kita užsienietė Meikalina Ilkevičiūtė-Bukauskienė iš Musteikos į JAV išvyko 1937 m. Su ja susitiko 6 Musteikos gyventojai: buvusi draugė Marcelė Gaidienė, pusbrolis Edvardas Gaidys, pusseserė Marė Gaidienė, buv. draugas Motiejus Kvaraciejus, pusseserė Janina Svirskienė, buv. draugė Pranė Šeštavickienė. Atvykėlė taip pat susitiko su pussesere Kotryna Gaidiene iš Margionių. „Užsieniečiai ir jų ryšiai saugumo organams

neturi operatyvinės svarbos.“

*1971 m. sausio 28 d. Kuro surašyta pažyma. Druckūnų gyventojas Marytė Krasnauskienė-Formaniuk aktyviai susirašinėja su motina Agota Marcinkevičiute-Formaniuk-Maliauskiene ir nuo 1969 m. gavo iš jos daug siuntinių; 1897 m. gimusi motina nuo 1928 m. gyvena JAV Vočesterio mieste. A. Marcinkevičiūtė prieš I pasaul. karą išvyko į Rusiją, kur ištekėjo už ukrainiečio Luko Formaniuko, susilaukė dukters Marytės ir sūnaus Jono. Vyru mirus, apsigyveno pas tėvus Druckūnuose. A. Marcinkevičiūtė-Formaniuk 1923 m. ištekėjo už Petro Maliausko iš Giraitės k. Vyras nuo I pasaul. karo pradžios gyveno Druckūnuose. Agotai 1924 m. gimė dukterė Ona. Vaikus palikusi tėvams Druckūnuose, Agota 1928 m. išvyko pas vyrą. Parvažiavusi 1935 m., dukrą Oną pasiėmė, o kitus du vaikus – Marytę ir Joną – paliko: neva jiems išsivežti negavo vizų. JAV 1965 m. sausio 5 d. mirė A. Maliauskienės brolis Antanas Marcinkevičius, turėjęs savo kirpyklą ir palikęs didelį palikimą. JAV gyvena dar viena Agotos sesuo, bet ši su niekuo Lietuvoje ryšių nepalaiko. Giraitėje gyvena Petro Maliausko sesuo Kristina Keršienė su vyru Andriumi Keršiu. Jiedu irgi susirašinėja ir gauna siuntinius iš P. Maliausko. M. Krasnauskienės brolis Jonas Formaniukas vokiečių okupacijos metais tarnavo baudėjų organuose ir po karo buvo nuteistas. Grįžęs apsigyveno Šiaulių rajone, Kurtuvėnuose. M. Krasnauskienės šeima: vyras Zigmas Krasnauskas miręs; dukterys Ona Mikučionienė ir Stasė Gecevičienė dirba kolūkyje; sūnus Petras dirba šoferiu P. Cvirkos kolūkyje; sūnus Juozas yra Varėnos DOSAAF komiteto pirmininkas; kitos dukterys: Marė mokosi Vilniaus prekybos technikume, Danutė 8-oje, o Genė 5-oje klasėje.

*Kuro 1972 m. vasario mėn. pažyma. Druskininkuose 1970 m. rugsėjo mėn. su turistais iš JAV Valteriu Markunu ir Eugenija Markun susitiko Antanas Rozenbergas, Varėnos vid. m-los direktoriaus pavaduotojas užklasiniam darbu, ir jo sesuo Irena Rozenbergaitė, gyv. Širvintų r. Zibalų kaime, vidurinės mokyklos mokytoja. Markunai į JAV išvyko 1906 m. Su ja susitiko 6 Musteikos gyventojai: buvusi draugė Marcelė Gaidienė, pusbrolis Edvardas Gaidys, pusseserė Marė Gaidienė, buv. draugas Motiejus Kvaraciejus, pusseserė Janina Svirskienė, buv. draugė Pranė Šeštavickienė. Atvykėlė taip pat susitiko su pussesere Kotryna Gaidiene iš Margionių. „Užsieniečiai ir jų ryšiai saugumo organams

na (gal sesuo?) Leonarda, Liongino d., gyvena Varėnoje ir turi 3 mokyklinio amžiaus vaikus (Antano žmonos vardas Ieva). Ant. Rozenbergas mokytojauna jau 18 metų, 1950-1960 m. buvo komjaunuolis. Nuo 1966 m. eina dabartinės pareigas, dėsto geografiją. Visi išvardinti asmenys susirašinėja su Markunais, tačiau kompromituojančios medžiagos apie juos nėra.

Kuro 1972 m. rugsėjo 17 d. pažyma. Tarp grupę turistų iš JAV sutikusį žmonių birželio 26 d. buvo automobilio „Moskvič-412“ savininkas, Varėnos sanepideminės stoties vairuotojas Petras Sabaitis. Jis papasakojo, jog prašomas brolio Vytauto Sabaičio, Varėnos autotransporto įmonės šoferio, ir jo sugyventinės Stasės Linkevičiūtės-Tamulionienės, pramkombinato bendraduobio komendantės, birželio 26 d. išvažiavo susitikti su atvykėliais iš JAV. Nuo 12 val. iki 17 val. buvo Vilniaus aerouoste, kol atskrido lėktuvas iš Maskvos. P. Sabaitis su užsieniečiais nesutiko, tik vežiojo Vyt. Sabaitį ir S. Tamulionienę. Visi atvažiavo į „Gintaro“ viešbutį; jis pasilikęs savo automašinoje. Su broliu grįžo Varėnon, o Tamulionienė pasilikto Vilniuje. Iš pokalbio su S. Tamulioniene paaiškėjo, kad ji JAV turi giminių, su kuriais susirašinėjo nuo 1957 m. Ten gyveno prieš kelerius metus mirusi jos motinos pusseserė, turėjusi už anglo ištekėjusią dukterį Rutą Mekliar. Ši su vyru birželio 26 d. – liepos 5 d. buvo Lietuvoje. Susitikti su jais atvažiavo Rutos giminių iš Telšių rajono – jos tėvo brolis ir kt. S. Tamulionienė su giminėmis iš JAV dar susitiko Druskininkuose ir išlydėjo juos liepos 5 d. Vilniuje. S. Tamulionienės brolis Vytautas Linkevičius iš Paručių k. buvo teistas kaip banditų ryšininkas.

Tarp grupę turistų iš JAV 1972 m. birželio 26 d. Vilniuje sutikusį asmenų su automobiliumi „Moskvič-408“, priklausančiu Varėnos medžio apdirbimo įmonei, buvo Pranas Volungevičius, minėtos įmonės vairuotojas-šaltkalvis. P. Volungevičius papasakojo, kad tėvo prašomas birželio 26 d. važinėjo į Vilnių, kur kaip turistė iš JAV atvyko tėvo sesuo Marta Kraunialis. Ji į Ameriką išvyko 1930 m. Kartu su Pranu Volungevičium susitikime buvo: tėvas Pranas Volungevičius, gyv. Šunupyje; tėvo brolis Juozas iš Šunupio; sesuo Danutė Rutkauskienė, gyv. Kauno rajone, kolūkietė; jos vyras Tomas Rutkauskas, taip pat kolūkietis. Pasak P. Volungevičiaus, su užsieniečiais jie susitiko tik „Gintaro“ viešbutyje ir gatvėje, už miesto nebuvo išvykę. Tokį raštą kapitonas P. Kuras sukūręs 1972 m. rugsėjo 19 d.

*Eilinę pažymą apie turistus P. Kuras surašė 1972 m. spalio 9 d. Anot jos, liepos 26 d. Vilniuje su turistais iš JAV susitiko tokie asmenys: Stasys Čironis, Antano iš Valkininkų, lenkas; Antanas Čironis, Motiejus iš Paklestarės, dirbantis kolūkio lėtpjūvėje; pastarojo brolis Povilas Čironis, gyv. Užuperkasėje, Valkininkų miškų ūkio šoferis; kitas brolis Stepas Čironis, dirbantis Vilniaus „Lelijos“ f-ke; ketvirtas brolis Stasys Čironis, Vilniaus troleibusų parko vairuotojas; jų sesuo Janė Čironytė, Vilniaus modelių namų technologė. Išaiškinta, jog nuo prieškarinio JAV gyveno Juozas Čironis, Antano, išvykęs ieškoti darbo; jis turėjo sūnų Henriką ir dukteris Stasę, Valeriją ir Vandą. J. Čironis su žmona mirė maždaug 1967 m., o į Vilnių 1972 m. liepos 26 d. atvažiavo Vanda Čironytė su vyru prancūzu. Liepos 29 d. jie taksi atvažiavo į Valkininkus pas dėdę Stasį Čironį ir pusbrolius Antaną ir Povilą. Valkininkuose buvo maždaug 2 valandas. Vanda Čironytė dirba buhaltertere kažkokioje privačioje įmonėje, o vyras Geri – gaisrininku. Kalba tik angliskai ir prancūziškai, V. Čironytė menkai supranta lenkiškai, todėl su ja buvo sunku susikalbėti. Antano ir Povilo Čironių brolis Zigmantas gyvena Lenkoje, ten išvykęs 1946 m. Dirba ž. ū. mašinų mechaniku, dažnai atvažiuoja į Valkininkus.

P. Kuro 1972 m. spalio 18 d. pažyma. Pasak agento Krūmo informacijos, liepos 24 d. Vilniuje su turistais iš JAV susitiko Krūminių gyventojai: Motiejus Černius, dirbantis kolūkyje; jo žmona Grasilda Zalieckaitė-Černienė, namų šeimininkė; jų dukterė Saulutė Černiūtė-Zemaitienė, dirbanti Krūminių kolūkyje; jos vyras Vytautas Žemaitis, Valkininkų miškų ūkio traktorininkas. Nuo prieškarinio laikų JAV gyvena Černienės sesuo Elena Zalieckaitė, ištekėjusi, bet jos pavardė pagal vyrą neišaiškinta. Moteris atvažiavo kaip turistė.

*S. Švėgžda iš Druskininkų 1973 m. sausio 26 d. rašė Lietuvos KGB 10 skyriaus viršininkui papulkininkui Skačkuskui (rašta patvirtinęs P. Kuras). Į Varėnos r. Vidaus reikalų skyrių su pareiškimu pakviesti giminaičius iš Lenkijos kreipėsi pil. Jonas Gancevičius, gyv. Želiniūnuose, dirbantis „Dzūkų krašto“ kolūkyje. Vyriškis 1948 m. buvo teistas pagal BK 58 str. 1a p. 10 metų lagerio kaip banditų. Lenkijoje gyvena jo brolis Petras Gancevičius su žmona Jadviga, kuri dirba pardavėja susivienijime „Simus“. Turimomis žiniomis atvykimą į Lietuvą P. Gancevičius norėtų panaudoti spekuliaciniams tikslams, todėl „giminaičių atvykimui iš LLR

pas J. J. Gancevičių mes prieštaraujame.“

*KGB Druskininkų m. operjgaliotinis leitenantas B. Grigaliūnas 1973 m. spalio 3 d. surašė pažymą pagal agentūrinį pranešimą (pranešė agentas Nemunas). Druskininkų vid. m-los mokytoja Dainienė (jos vardo nėra), mergautine pavarde Bolytė, gimusi Vilkiutinio kaime, turi du brolius ir dvi seseris. Brolis Domas Bolys gyvena Vilkiutinyje, yra Liškiavos kolūkio statybininkas, vedęs Vilkiutinio pr. m-los mokyklos mokytoją iš Krikštonių (Lazdijų r.). Brolis Petras Bolys su žmona gyvena Merkinėje; jis dirba buitinio aptarnavimo kombinate, o žmona pardavėja maisto produktų krautuvėje. Sesuo Antanina Bolys su žmona gyvena Liškiavoje, jos vyras Bolius Sabaliauskas serga tuberkulioze. Sabaliausko vyresnysis brolis dar burž. laikais emigravo į JAV ir neseniai buvo atvykęs į Lietuvą, bet į gimtąjį kaimą neužsuko. Pas jį nuvažiavo Antanina Sabaliauskienė ir Dainienė. Sabaliauskų šeima iš buožių. Antras B. Sabaliausko brolis žinuo nuo banditų kaip jų bendrininkas (?). Burž. laikais dirbo kasininku krautuvėje ir padarė didelį išeikvojimą. Po karo gyveno netoli Alytaus, ten ir žuvo. Išvada: D.[ainienė] ir S.[abaliauskienė] „paimiti įskaiton kaip palaikančias ryšius su užsieniečiais.“ 1973 10 03 pažymą Grigaliūnas papildęs 1974 m. sausio 14 d.: Ona Bolytė-Dainienė, Juozo, g. 1925 m. ... ; jos vyras dirba Druskininkų statybos valdyboje...

B. Grigaliūnas surašė pažymą apie 1973 m. gruodžio 14 d. įvykusį pokalbį su Algirdu Pocevičium, Merkinės ligoninės vyriausioju gydytoju. Pokalbio tikslas – gydytojo ryšiai su užsieniu. Gydytojas papasakojo, kad 1973 m. gegužės 30 d. – birželio 5 d. Vilniuje kaip turistai iš JAV lankėsi profesorius Jonas Navickas, gyv. San Franciske, jo žmona Dalia, anglų kalbos dėstytoja, ir jos motina, banko valdytojo pavaduotoja. Turistė Dalia Navickienė yra Pocevičiaus žmonos pusseserė. Užsieniečiai buvo apsisostę pas Dalios motinos brolių, dirbanti buhalteriu Kriminologijos institute Vilniuje. Prof. Navickas papasakojo, kad jo tėvai į JAV išvyko maždaug 1931 m. Tėvas buvo burž. Lietuvos kariuomenės pulkininkas. Dabar profesorius užima žymią vietą kosminių laivų „Skaileb“ leidime. Per mėnesį gauna 1800 \$. Jis artimai pažįsta profesorius J. Kubilių, V. Statulevičių, artistus V. No-reiką, V. Daunorą, žurnalistą A. Laurinčiuką ir kt. Buržuaziniai agentai įtaria, kad J. Navickas palaiko ryšius su KGB. Pas jį į San Franciską iš Vilniaus buvo nuvykusi žmonos teta. Vilniaus universiteto bibliotekos 400 metų sukakties proga profesorius jai padovanojo 100 knygu.

Rengiasi vėl atvažiuoti su žmona 1974 metais.

*KGB Druskininkų m. sk. viršininkas papulkininkis V. Cikanavičius 1975 m. vasario 19 d. parašė Rusijos KGB Tomsco valdybos 5 skyriaus viršininkui, jog vasario 8 d. gyventi į Marcinkonis su šeima atvyko Davidas Zakas, g. 1930 m. Utenoje. Šeima gyvenusi Tomske: vyras, žmona Rešel Zak, g. 1936 m. Kau-ne, bei dukterys Jonina ir Aleksandra. Operatyvinėmis žiniomis šeima planuoja iš Lietuvos vykti į Izraelį. Prašo patikrinti, ar tai tiesa, ko jie išvyko iš Tomsco, kuo ten vertėsi, ar yra informacijos apie numatymą vykti į Izraelį ir kitos kompromituojančios medžiagos. Iš Tomsco gautas kovos 5 d. atsakymas: Zakai jiems žinomi. D. Zakas dirbo mokslo darbuotoju Mokyklų mokslinio tyrimo institute, R. Zak – mokslo darbuotoja Vakcinų ir serumų mokslinio tyrimo institute. Su slapta informacija abu reikalų neturėjo. Jie iš tikro norėtų pagal iškvieta išvažiuoti pas gimines į Izraelį. Juos patikrino KGB Tomsco valdybos 2 skyrius, bet apie kokią nors priešišką jų veiklą nieko nenustatyta. Lietuvai jie laiko tarpiniu punktu išvykimui į Izraelį. Varėnos r. Vidaus reikalų skyrius 1975 m. rugpjūčio 18 d. gavo D. Zako pareiškimą. Pareiškęs pripažįsta, kad fiktyviai prisiregistravo Marcinkonyse, nors su šeima gyvena Vilniuje ir nuo 1974 m. spalio dirba Vilniaus profesinėje technikos mokykloje Nr. 30 matematikos dėstytoju. Pareiškime D. Zakas išvardijęs 13 giminių. Gautas ir R. Zak pareiškimas: į Izraelį juos kviečia jos tėvas Jakovas Zotovičiaus, g. 1896 m. Utenoje, į Izraelį išvykęs 1974 m. iš Kauno. B. Grigaliūnas 1975 m. rugpjūčio 26 d. apie Zakus surašė pažymą. Pasak jo, Zakai fiktyviai prisiregistravo Marcinkonyse, nors gyvena Vilniuje, todėl jų išvykai į Izraelį prieštarauja.

*P. Kuro 1977 m. spalio 27 d. pažyma. Saugumietis Švėgžda pokalbyje su įmonėje p/dT-4118 dirbančiu Vytautu Maksele iš Zervynų išaiškino, kad Vytautas turi brolių Joną Makselę, kuris 1957 m. savo noru išvažiavo į Intą Komijoje, brolių Kęstutį Makselę, Varėnos r. laikraščio „Raudonoji vėliava“ ats. sekretorių, TSKP narį, brolių Stasį Makselę, gyv. Molėtų r., seserį Janiną Graževičienę, Varėnos pūkų-plunksnų f-ko meistrę, TSKP narę, ir netikrą brolių Petrą Pigagą, gyv. Vilniuje. Vyt. Makselė papasakojo, kad jo motina Genė Makselienė 1977 m. ėmė susirašinėti su savo vyresniąja seserimi Marija, išvažiavusia į JAV maždaug 1918 m. Motina 1977 m. gavo du laiškus ir parašė vieną. O tai KGB įdomu!

Tėsinys. Pradžia Nr. 6, 7, 8

Vytautas Valentinas
ČESNULIS